

Наталія КОНДЕЛЬ-ПЕРМІНОВА

МІЖНАРОДНИЙ КОНКУРС «TERRA DIGNITAS»

Перезавантаження архітектури й дизайну в Україні

Постановка проблеми. Революція Гідності '2013/2014 стала потужним поштовхом до істотних суспільних трансформацій, до глибинних тектонічних зсувів, які започаткували зміни в Україні. На Майдан '2013/2014 вийшли також й архітектори, дизайнери, митці. Київський Будинок архітектора, розташований майже в епіцентрі революційних подій, став тилковим осідком для бойових сотень. З Небесною Сотнею увійшов у безсмертя студент архітектурного факультету Київського національного університету будівництва і архітектури Олександр Плеханов, який загинув на барикадах Майдану 18.02.2014. Майдани, які постали по всій Україні, позначили появу новонародженого громадянсько-го суспільства, дійсно нового замовника для архітекторів та дизайнерів.

Країна опинилася віч-на-віч з масштабними проблемами, на вирішення яких Європі знадобилися століття. Йдеться про формування політичної нації, заснування нових державних інституцій, розбудову громадянського суспільства, створення нової системи суспільних відносин, оновлення життєвого середовища тощо. І все це треба здійснювати під час бойових дій на сході України, що йменуються Антитерористичною операцією (АТО), а насправді є російсько-українською війною XXI століття.

Український народ, змучений і виснажений голодоморами, репресіями, геноцидом, війнами заслуговує на кращу якість свого буття. Люди, які впродовж довгих десятиліть радянської доби були позбавлені нормального, людського життя, мають, нарешті, отримати зручне, впорядковане середовище. Середовище без показного глянцю, зі зручним розплануванням приватних і публічних просторів, оснащених необхідними й зручними речами виваженого дизайну. Середовище, в якому всі — діти і пенсіонери, енергійна молодь і люди з обмеженими можливостями — почувалися б єдиною родиною, єдиним народом. Це відчуття народилося на Майданах і місія архітекторів і дизайнерів полягає у виконанні на найвищому рівні фахових своїх обов'язків перед народом.

Відтепер відкривається величезне поле фахових робіт, і, перш за все — розбудова *нової архітектури відносин* між владою, громадою, бізнесом і фахівцями на засадах взаєморозуміння, поваги, прозорості, публічності всіх рішень та дій. Це є новим, невідомим за радянської доби, викликом професійній спільноті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст міського буття визначають соціальні взаємодії, а їх повноцінний перебіг повинен забезпечуватися всіма видами технічної інфраструктури й соціальних інституцій. Місто, за Льюїсом Мамфордом, — це «географічне сплетіння, економічна організація, інституційний процес, театр соціальної дії й естетичний символ колективної єдності. Місто сприяє мистецтву і є мистецтвом, місто творить театр і є театром. Саме у місті — у місті як у театрі — більш рішучі людські дії через конфлікт і співпрацю між особами, подіями і групами концентруються і досягають свого вираження у важливих кульмінаційних моментах» [1, с. 11].

Міський простір є сценою соціальної дії й естетичним символом колективної єдності. В ньому, як суспільному просторовому організмі, завжди віддзеркалюється громадська й політична організація. «Місто — це відмова від власного «я» на користь спільного «ми». У місті важко бути індивідуалістом, хоча б з огляду на розпорядження власністю, не можна будувати будь-що на власній ділянці. Міста завжди формувалися на законах, у яких була сформульована відмова від того, чого хочеться окремому мешканцю, на користь того, що має бути спільним добром» [2, с. 172].

У розвинених європейських містах колективне, спільне благо віддзеркалюється у впорядкованих громадських просторах, тих, що належать всім і, водночас, нікому окремо. Для посткомуністичних суспільств мислення категорією «суспільного блага» є найбільш проблематичним на всіх рівнях — від вищих владних структур до окремого мешканця. Постійне адміністрування всіх суспільних процесів за радянської доби призвело до катастрофічних наслідків. У радянський час практично був відсутнім зворотній зв'язок від людей, споживачів, суб'єктів життєдіяльності з їх оцінкою змін, що відбуваються, до влади, яка одноосібно приймала рішення й спускала їх «згори» до виконання.

За роки незалежності в Україні відбувалося поступове зміцнення й поширення диктату державної бюрократії, поява найодіозніших форм злиття влади й крупного капіталу, поширення корупції, спотворення принципу народовладдя та його трансформація в принцип «поділяй й володарюй», поява потворних форм «фасадної демократії», нехтування елементарних прав і свобод громадян, їх усунення від реального впливу на політику. В результаті виникла ситуація глибокого відчуження суспільства і громадян від держави [3].

Масштабний супротив народу України проти свавілля олігархічного, кримінального режиму, порушення прав і свобод людини та громадянина, тоталь-

ної корупції і зубожіння породив феномен Майдану '2013/2014¹. Чорний від палаючих шин дим розвіяв, а пролита кров людей остаточно змила глянець останнього архітектурного впорядкування Майдану. Багато хто відчув *genius loci* (дух місця), власне ім'я якого Майдан Незалежності.

Просторовий лад майдану Незалежності, створений після Другої світової війни й ідеологічно «доопрацьований» у 1970–1980-х, був порушений на самому початку XXI ст. під час останньої реконструкції площі, очільниками якої були архітектор Олександр Комаровський та скульптори Валентин Зноба й Анатолій Куш. У 2001 р., на десятиріччя незалежності України в центрі її столиці постав дивний кітч, гібрид офіціозу радянського стибу, псевдопатріотизму й тотальної ринкової експансії. Оновлена форма головної площі держави викликала безліч суперечок, велику негативну реакцію суспільства й фахової спільноти. Ще під час обговорень проекту лунали пропозиції про те, що поверхню слід віддати людям, а транспорт пустити під землю, але до цього не дослухалися. І, взагалі, в той час громадськість, як і раніше, була відлучена від прийняття рішень. Про створення громадського простору, зручного й комфортного для перебування людей, навіть не йшлося. Рішення, як і раніше, приймалися утаємничено, за закритими дверима.

У 2001 р., по-перше, була зламана рівновага двох просторових частин площі, розмежованих Хрещатиком: «ідеологічної» з монументом Жовтневої революції (який, однак, пропорційно влучно поєднувався з терасами та сходами, що вели до готелю) й дозволеної «громадської» зони з елементами благоустрою, де залюбки збиралися містяни різного віку. В «ідеологічній» частині на підземній комерції постала колона — монумент Незалежності (і що це б означало?), за нею — скляний амфітеатр, в якому передбачався музей державності. Звісно, що справжні інтереси крупного капіталу та корумпованої влади аж ніяк не сумісні з патетикою державницької ідеології, тому привабливі ти-

¹ «Майдан» — традиційна форма по можливості мирного колективного протесту української громади у відповідь на порушення базових прав людини і громадянина та з питань, що мають загальнонаціональне значення. Відбувається з висуненням ультиматуму владі. Проходить у форматі багатомісячного мирного стояння з розгортанням наметового містечка та проведення час від часу погрозової ходи з наміром тиску на владу, мільйонних народних віче та спільних молитов. Характеризується відмовою учасників від особистого заради досягнення спільних цілей; багатонаціональністю, багатомовністю, полірелігійністю, позакласовістю; високим рівнем горизонтальної самоорганізації, розвинутою низовою демократією та відсутністю єдиного лідера. Вирізняється унікальною готовністю учасників ділитися їжею, одягом, медикаментами та надавати притулок; масовим волонтерством і грошовими пожертвами, відсутністю погромів, повагою до приватної власності, суворим дотриманням сухого закону та потужним вибухом народної винахідливості і сатиричної творчості» [4].

Площа Калініна, 1967 р.

сячі квадратних метрів корисної площі відразу відійшли під торговельні функції. Нова скляна й округла форма, що незабаром в народі була прозвана «дніпрогесом», позбавила головну площу природності мальовничого входження зеленого схилу в її інтер'єр.

По-друге, була зруйнована співмасштабність простору площі й забудови. Планшет майдану всіяний скляними надбудовами, необхідними для функціонування підземних просторів, мішаниною з різних скульптур, сходинок, підірних стінок, газонів, що дисонують з трасами руху людей. Все це створює враження безладу, відсутності єдиного творчого задуму. По-третє, була понівечена «громадська» частина площі. Замість улюбленого киянами фонтану («рулетки») виріс скляний купол, що освітлює атріум підземного торговельного простору. Нагадуванням про колишній фонтан на цьому місці є водна площа навколо куполу. Перпендикуляром до куполу поставлено прямокутник скляного ліхтаря, що висвітлює підземні простори, а навколо — округлі фонтани, відтворені з попередньої архітектурної композиції площі. Вузькі проходи між ними майже не залишають місця для людей [5; 6]. Все зроблено з таким розрахунком, щоб люди довго не затримувалися на наземній поверхні, а якнайшвидше попадали в обійми підземних комерційних заманок.

Так, архітектурними засобами з ніг на голову було перевернуто сутність

Площа Жовтневої революції, 1982 р.

площі: замість об'єднуючої вона трансформована на роз'єднуючу. З одного боку, вочевидь, «замовлення» такого змісту було від діючої влади, наляканої студентською «Революцією на граніті» (1990), кампанією протестів «Україна без Кучми» (2000–2001), з іншого — від торгівлі, що посилювала міць і розширювала межі свого розповсюдження й заглиблення.

Однак нав'язані Майдану й архітектурно «зацементовані» комерційні функції не стали перепорою для вивільнення величезної суспільної енергії спочатку у 2004 р. (Помаранчева революція), а потім у 2013–2014 рр. (Революція Гідності). Майдан перетворився на сцену величезної соціальної дії й єднання громадян. Вираз «вийти на Майдан» вже означає не прогулянку, а виявлення власної волі й громадянської позиції. Майдан Незалежності постав як вічова площа, як місце громадянського вибору, як територія громадян — вільних людей.

Вповні загострився внутрішній смисловий конфлікт між новим змістом простору Майдану, між оновленими соціально-культурними запитами суспільства, динамічними громадськими ініціативами та реальним станом майдану Незалежності й прилеглих до нього просторів. Початок розумового подолання цих розбіжностей було закладено у 2014–2015 рр. під час багатомісячних громадських обговорень проблеми гідного вшанування пам'яті героїв Небесної Сотні, шляхом підйому на рівень Території Гідності. Це дуже складний, драма-

Площа Жовтневої революції, 1982 р.

тичний шлях, який триває й вимагає все більшого докладання зусиль.

У результаті *першого етапу* публічних обговорень (травень — липень 2014 р.), який розглянуто в попередній авторській публікації [7], сталася докорінна зміна уявлень, розширення меж мислення: від вихідного положення щодо постановки в центрі Києва чергового пам'ятника — до усвідомлення більш широких масштабів розгляду проблеми. Йшлося про те, що будь-які дії мають узгоджуватися з історичним середовищем центра Києва з дотриманням вимог заповідних зон, архітектурних й археологічних охоронних зон, зон регулювання забудови. Як особливий вимір обговорювався феномен Майдану. Поступово формувався потужний суспільний запит на громадський простір головної вулиці та площі столиці та всієї України, простір, який би відтворював і дозволяв реалізовувати цінності Революції Гідності: воля, гідність, єдність, громада. Найголовнішим аргументом всіх обговорень було те, що люди віддали своє життя не за великомасштабні гранітні монументи радянського зразка, а за краще майбутнє України, за гідне життя кожної людини.

Істотно трансформувався характер громадських обговорень, які розпочиналися з гострих конфліктів, коли ніхто й ні до кого не дослухався, кожен кричав про своє; більшість вимагала якнайшвидше «практичних результатів», акцентуючись саме на рівні «виконання» і не вважаючи суттєвим етап «прий-

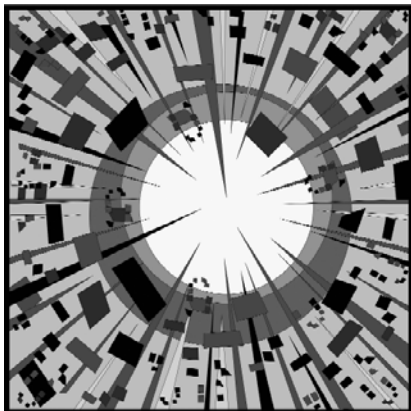
Майдан Незалежності, грудень 2013 р.

няття рішення». Автором була відрефлектована й представлена на публічних обговореннях діюча в Україні схема «традиційних» громадських слухань, за якою рішення приймалися утаємничено й оприлюднювалися тільки після виконання проектної стадії, перед початком будівельних робіт. І громада мала про все це лише «слухати», що й породжувало численні конфлікти, які отримали назву «забудовних війн» [7, с. 128].

Поступово кристалізувалося розуміння, що від схем «традиційних» громадських слухань треба відмовлятися й формувати принципово інший підхід. На засадах публічності, прозорості, вільного доступу до інформації відпрацьовувався новий формат громадських обговорень. Незмінною весь час була теза: «думка кожного необхідна і дуже важлива». Фіксація на «екрані» змістів думок, які висловлювали люди різних професій, уподобань, соціального статусу, дозволяла знімати особистісні непорозуміння й конфлікти шляхом відчуження точки зору (позиції) від її носія, конкретної особистості [7, с. 129].

Після поглибленого аналізу висловлених пропозицій групою експертів (Д. Гурін, Мих. Кальницький, Н. Кондель-Пермінова, С. Мирний, В. Осьмак, С. Шліпченко) було опрацьовано складну конструкцію з наявних змістів, що дозволило перейти до іншого бачення конкурсу.

Ціль та завдання статті — розкрити зміст другого етапу підготовки,

Майдан. Вибух. Супрематична композиція. 2014

Майдан Незалежності, травень 2015 р.

проведення та результатів Міжнародного відкритого конкурсу на концепцію оновленого громадського простору центрального ядра міста Києва з меморіалізацією подій Революції Гідності. А також — викласти попередні висновки щодо отриманих результатів конкурсу.

Викладення основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Наявність структурованих змістів, отриманих на першому етапі публічних обговорень, дозволила розгорнути другий етап, який відбувався в оновленому форматі під назвою «кола і лінії» (вересень–жовтень 2014 р.). Суть цього формату полягає в задіянні в обговореннях всіх присутніх. З цієї метою всі учасники розподілялися на невеликі групи (приблизно по десять осіб), і за таких умов кожен у колі мав змогу висловити свою думку і бути почутим. Кожне «коло» формулювало своє рішення поставленого завдання і, таким чином, від кожного кола до Програми конкурсу додавалася своя цеглинка.

Громадські обговорення у новому форматі призвели до трансформації суспільної свідомості й публічній зміні парадигми: від ідеї всеукраїнського конкурсу на окремий меморіальний об'єкт (пам'ятник) до Міжнародного відкритого конкурсу на Концепцію оновленого громадського простору центрального ядра м. Києва з меморіалізацією подій Революції Гідності «ТЕРИТОРІЯ ГІДНОСТІ»/ «TERRA DIGNITAS» з чотирма номінаціями (розпорядження голови Кив'ської міськдержадміністрації від 27.11.2014 № 1383).

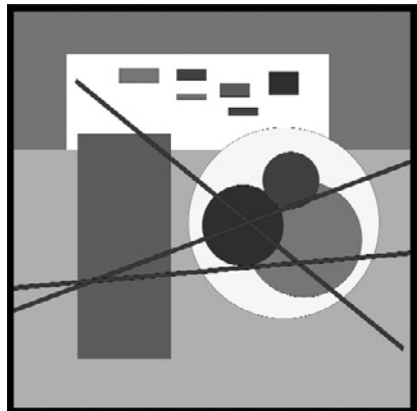
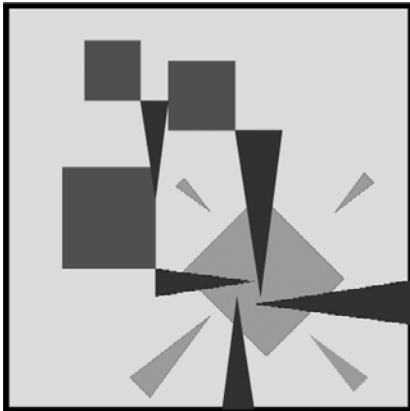

Майдан Незалежності, травень 2015 р.

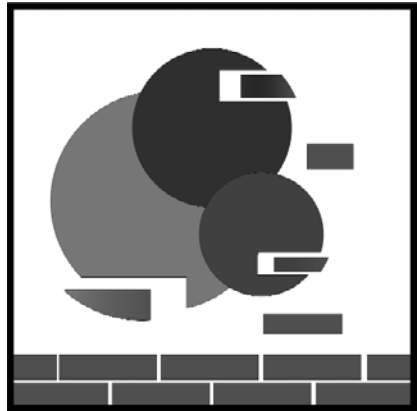
Об'єктом конкурсного проектування визначено нові соціальні практики, які втілювалися під час Революції Гідності на різних площинах, а предметом — створення умов для розгортання та відтворення у просторі й часі нових відносин між людьми. «Територія Гідності» визнавалася як «експериментальний майданчик», де відпрацьовуватимуться й втілюватимуться (у тому числі засобами архітектури та дизайну) нові соціальні практики єднання людей.

Першою номінацією «Громадський простір Майдану та центрального ядра Києва» задавалися максимальні орієнтири: збереження цілісності архітектурного ансамблю Хрещатика, створеного у 1950-х зі збагаченням просторів майдану й вулиці новим змістом і формами міського життя. Замовлялося концептуальне рішення, за яким різні фрагментовані активності та простори, зберігаючи свою індивідуальність та особливу роль, можуть трансформуватися на Територію Гідності.

Підкреслювалася вимога щодо безпечності, комфортності, доступності простору, який може змінюватися відповідно до різноманітних потреб громадян. Йшлося про комфортність як в утилітарно-практичних вимірах для кожного зокрема і й усіх разом, так і про комфортність міжлюдських стосунків, яка є основою соціального клімату міста. Майдан створив нову якість людських взаємин, дав відчуття братерства та єднання, чого вкрай не вистачає у повсяк-

*Традиційні громадські слухання.
Супрематична композиція. 2014
Новий формат громадських обговорень.
Супрематична композиція. 2014
Формат «кола і лінії».
Супрематична композиція. 2014*

денні, тому на Території Гідності це має відтворюватися. Чітко вказувалося й на те, чого не має тут бути: реклами, кіосків, парканів, перешкод, нової комерційної забудови, малих архітектурних форм низької якості, надмірної музеефікації, цвинтаря.

Йшлося про те, щоб перетворити центр міста, захаращений торгівлею, не дуже зручний для пересування — на безбар'єрний, людяний простір, і вписати в нього «стежку пам'яті», яка б свідчила про революційні події та героїв Небесної Сотні. Безпосередньо це останнє завдання розкривалося у *другій номінації* «Меморіалізація подій Революції Гідності та увічнення пам'яті героїв Небесної Сотні».

Третьою номінацією «Міжнародний культурний центр «Український Дім

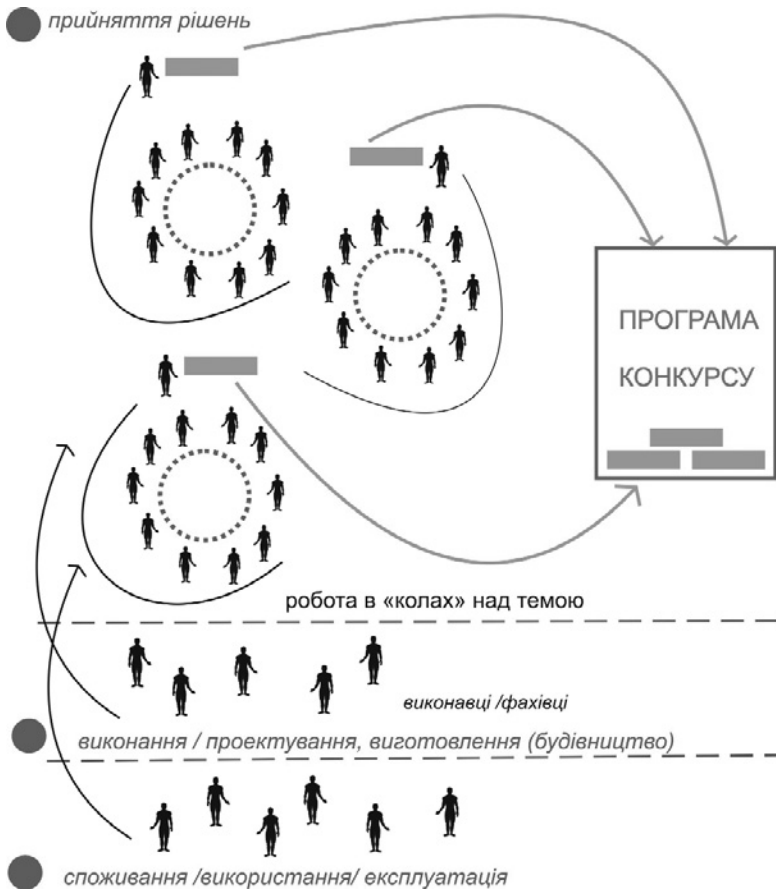

Схема формату «кола і лінії»

на Європейській площі» передбачався пошук візії та образу колишнього музею Леніна як Українського Дому на саме Європейській площі, осереддя розвитку української культури у взаємодії з міжнародними спільнотами й інституціями. Складною також була й четверта номінація «Багатофункціональний музейний комплекс «Музей Свободи/Музей Майдану», оскільки тут йшлося про образ Музею як центру розвитку української демократії, дослідження національної пам'яті та самоідентифікації українців з колекцією артефактів Майдану.

Другий тур публічних обговорень завершився програмою конкурсу, на засадах якої протягом трьох місяців (1.12.2014–28.02.2015) здійснювалося кон-

«Кола і лінії». Будинок архітектора, вересень 2014 р.

курсне проектування. На річницю революційних подій 20.02.2015 на відкритті виставки міжнародного українсько-іспанського проекту «(R)Еволюція. Супрематизм. Майдан» (до сторіччя «Чорного квадрату» К. Малевича) у київському Будинку архітектора була презентована авторська мистецька рефлексія громадських обговорень програми та умов конкурсу. Опрацьовані на публічних обговореннях схеми втілено в супрематичних композиціях (автор композицій Олександра Халепа).

Слід підкреслити, що вперше в історії України на рівні прийняття рішення шість (!) місяців тривали напружені громадські обговорення за співучасті понад 1500 громадян, вперше програма конкурсу створена відповідно до реального запиту громади. Це велика робота понад 1500 осіб щодо усвідомлення нових змістів, народжених Майданом, набуття практики співпраці та пошуку спільних рішень. А ті, хто безпосередньо працював над текстами й графічними матеріалами, склали ще одну, «конкурсну», сотню. Це був шлях публічного, прозорого формулювання суспільного запиту.

На участь у творчих змаганнях було подано 478 заявок від найкращих світових (40 країн) та українських бюро. Сайт конкурсу відвідало понад 20 000 осіб з 96 країн світу [4]. Конкурсне завдання було видано 1.12.2014, а 28.02.2015 завершено прийом конкурсних робіт. У кінцевому підсумку по першій номінації надійшло 29 проектів, по другій — 87, третій — 9, четвертій — 24 роботи з України, Литви, США, Китаю, Японії, Ірландії, Індії, Росії, Іспанії, Тайваню, Італії, Німеччини, Канади.

Кількісно за фахом у конкурсі взяли участь 63 архітектори, 18 скульпторів, 51 представник інших спеціальностей, 7 міждисциплінарних команд. Проведено народне голосування по чотирьом номінаціям — понад 10 000 відвідувачів за два місяці (<http://demos.org.ua/>). Просто неба на Майдані влаштувалися дві виставки про перебіг підготовки конкурсу (серпень, листопад 2014 р.), а також фінальна виставка конкурсних доробків (травень–липень 2015 р.).

«Кола і лінії». Майдан, грудень 2013 р.

На Майдані Незалежності 14 червня й було оголошено імена переможців.

Міжнародне журі, очолюване *Карлом Фінгерхутом* (Carl Fingerhuth), архітектором, письменником, урбаністом, професором Технічного університету у Дармштадті (Швейцарія), уважно й ретельно виконало дуже складну роботу з оцінювання надісланих концептів. Члени журі (*Василь Рожко*, начальник управління музейної справи та культурних цінностей, Міністерство культури України; *Сергій Целовальник*, головний архітектор Києва, директор Департаменту містобудування та архітектури; *Петро Маркман*, віце-президент Національної спілки архітекторів України; *Микола Вересень*, журналіст, телеведучий, громадський та політичний діяч, актор; *Ігор Кульчицький*, представник ГО «Родина Героїв Небесної Сотні»; *Олександр Зінченко*, науковець, історик, радник голови Українського інституту національної пам'яті; *Лесь Подерв'янський*, український письменник і художник) спиралися на декілька загальних критеріїв, серед яких — символічність, функціональність та можливість реалізації. Крім того, по кожній номінації журі застосовувало специфічні підходи до визначення якості робіт (див.: terradians.kga.gov.ua).

По *першій номінації* (громадський простір Майдану та центрального ядра Києва) журі відхилило роботи, в яких пропонувалися підземні транспортні магістралі та підвищені пішохідні шляхи. Все це не тільки дуже вартісне

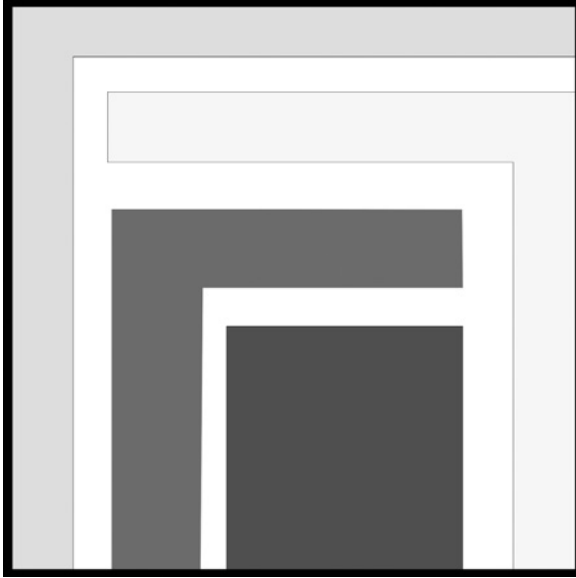

Робота журі конкурсу, червень 2015 р.

при будівництві, але й створює великі незручності для пішоходів, які повинні докладати вдвічі більше зусиль, ніж при користуванні підземними переходами. На сьогодні розподіл пішоходів та автомобільного трафіку вважається морально застарілою моделлю, яка виключає водіїв автівок з міського життя й обумовлює високі швидкості на вулицях.

Натомість журі високо оцінило прості та економічно доцільні рішення — реорганізація руху на Хрещатику (зменшення кількості автомобільних смуг, виділена смуга для громадського транспорту, велосипедні доріжки), облаштування наземних пішохідних переходів, розширення тротуарів та заборона паркування на них, озеленення. Такі заходи, що поширені у більшості сучасних європейських столиць, сповільнюють автомобільний трафік у місті. Вдалими, на думку членів журі, виявилися проекти, націлені на створення «спільного простору» для всіх учасників руху, облаштування безбар'єрного простору згідно з принципами універсального дизайну, що відповідає завданню по даній номінації.

У концепції, відзначеній першою премією (№ 111111, Алесандро Мартінеді, Ханью Чен, Ксінью Жао, Тайвань), запропонована ідея переосмислення міського простору як мальовничого пейзажу шляхом активного «повернення» природи та відновлення зв'язку між парками на схилах Дніпра з київськими бульварами через публічні простори Хрещатики. Запропоновано якісний бла-

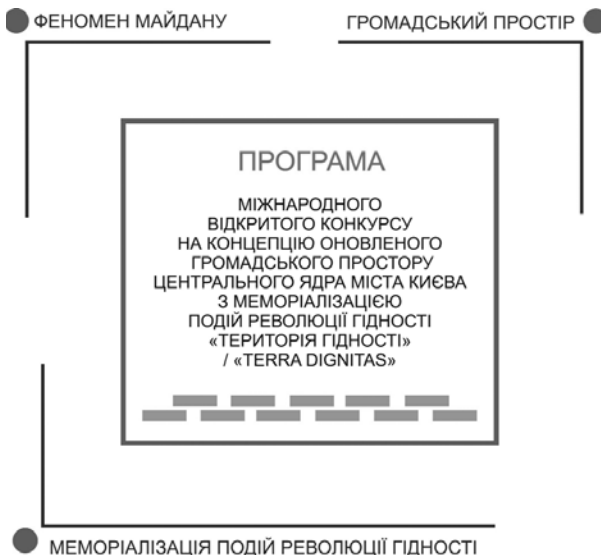

Програма конкурсу. Супрематична композиція. 2014

гоустрій громадських просторів з застосуванням мобільних меблів. «Родзинкою» даного концепту є суспільні практики, що можуть розгортатися на Хрещатику: щорічні концерти світових зірок просто неба, спільна участь у символічному формуванні суспільного простору з застосуванням суміші українських гранітів (гравію) різних кольорів і відтінків, притаманних різним регіонам України. Дискусійним питанням залишається наявність запропонованого пішохідного мосту, який з'єднає обидві частини Майдану.

Другою премією (проект № 933321, Юрій Бородкін, Юрій Неграшевич, Київ, Україна) відзначено задум, яким підкреслюється необхідність повернення до традиційної моделі міського середовища: квартал — площа — вулиця, за якою головним є не демонстрація ідеології тоталітарної держави, а міське життя в усьому розмаїтті його форм (побут, відпочинок, свята тощо) Автори запропонували поділ простору Майдану на дві частини: по парній стороні — міська площа з широким колом подій (відпочинок, свята, торгівля); по непарній — камерна площа в оточенні споруд консерваторії, запропонованої аркади, амфітеатру. При цьому проблематичним стає подальша наявність стели й висловлюється можливість її перенесення в київські парки. Висока аркада, що розділяє площу, членами журі була піддана критиці.

Третє місце було поділено між двома проектами: № 000001-2 (Міріам Гу-

Базова схема структури програми конкурсу

севич, Джей Кабріель, Скот Акер, Кевін Аная, Джезеп Барік, Лаудес Ескобар, Вашингтон, США) та проектом № 140281 (Юрій Столяров, Ольга Малиновська, Ігор Крупа, Олег Пона, Лілія Людкевич, Пауль Моркель, Святослав Бабій, Світлана Заріцька та Роман Гонтар, Львів, Україна).

У проєкті № 000001-2 запропонована концепція «Сузір'я: зірки мучеників Майдану», за якою кожен герой Небесної Сотні — це зірка свободи і гідності, джерело світла й надії для народу України. Сузір'я — це шлях громадянської пам'яті вздовж вул. Хрещатик, який перетинається з Майданом Незалежності, Європейською площею. Шлях вистелено зеленою смугою дерев, які вночі випромінюють м'яке розсіяне світло. Такий ефект досягається завдяки люмінесцентним кулькам, які встановлюються в чорний камінь бруківки. З метою збалансування пішохідного та автомобільного рухів запропоновано зменшення кількості автомобільних смуг, будівництво велодоріжок, заборона паркування авто на тротуарах, додаткові зелені насадження, що було оцінено журі.

У проєкті № 140281 опрацьовано намисто з низкою громадських просторів вздовж Хрещатика з кульмінаційним акцентом у вигляді оновленого Майдану зі збереженням колони Незалежності, від якої в потужні розходяться промені, що композиційно організують всю поверхню. Дана структура є модульною й адаптивною, ділянки між «променями» можуть заповнюватися по-

Виставка конкурсних проєктів на Майдані Незалежності, червень 2015 р.

криттям, травною, водою. По території Майдану максимально вирівнюється вертикальне планування, що створить умови безбар'єрності для зручного розташування великої кількості людей. Журі оцінило спробу об'єднання двох ділянок Майдану за допомогою когерентного дизайну і тротуару, а також пропозицію щодо підвищення рівня вулиці і створення рівності між режимами руху у вигляді «спільного простору». Скорочення смуг руху та імплементація маршрутів громадського транспорту, встановлення пішохідних переходів на рівні вулиці є позитивним. Однак пропозиція щодо посадки на роздільній смузі живоplotу визнана недоречною для Хрещатика як головної вулиці столиці. Запропоновано цікаве дизайнерське рішення місця, де нещодавно стояв пам'ятник Леніну, під назвою «не сотвори ідола», яке символізує нові демократичні реалії. На постаменті, який зберігається в автентичному вигляді, влаштовується оглядовий майданчик зі скляним огороженням зі підйомом по прозорих легких сходах. Таким чином кожна людина може піднятися на місце колишнього ідола, що стане додатковою туристичною атракцією.

Визначення переможців *другої номінації, присвяченій збереженню пам'яті про події Революції Гідності та героїв Небесної Сотні*, виявилось найскладнішим завданням, оскільки було подано найбільшу кількість проєктів з емоційним відтворенням не тільки болю втрат, але й потужного спрямування

Виставка конкурсних проєктів на Майдані Незалежності. Червень 2015

до оновленого, кращого життя в Україні. Керуючись конкурсним завданням журі відзначило саме ті роботи, авторам яких вдалося уникнути радянських за своєю суттю антропоморфних образів, обтяжливого монументалізму та патетики й, з іншого боку, застосувати різні типи мощення, мультимедійні інсталяції, озеленення тощо.

Першу премію присуджено проєкту № K37B3X (Андреа Маттейні, Бьянка Бардуччі, Елізабета Габріелі, Матіо Бігуцці, Фабіо Ре, Ріміні, Італія). В основі премійованого концепта — ідея стратиграфії, яка зустрічається в живій природі. Автори порівнюють стратиграфію річних кілець деревини з витками історії території, народу. Чим глибше й довше з плином часу місце буде зберігати в собі сліди боротьби людей, тим більш глибокою і живою буде самосвідомість людини як частини соціуму. Революційні події закарбовуються у просторі міста як літні кільця у стовбурі дерева. Смуги кортеж-сталі, вживлені між бруківкою, розтікаються по центру Києва як «потік пам'яті». Ці смуги з'являються в місцях епіцентрів подій Революції Гідності. Потік створює взаємозв'язок з наявними міськими історичними елементами, доповнюючи їх, формуючи нові вузли спогадів, надаючи суспільству ціннісні орієнтири. Ями в бруківці нагадують про втрати, про місця, де полягли герої. В цих місцях проростають дерева, герої Небесної Сотні символізують не людські жертви недавнього мину-

Виставка конкурсних проєктів на Майдані Незалежності. Червень 2015

лого, а надбання суспільства й майбутнє Гідності. Вулиця Інститутська перетворюється на живий ліс. Кожне дерево є самотнім, не схожим на інше; окреме дерево зберігає свою унікальність й при цьому є одним з багатьох. Так і окрема людина, розділяючи суспільні ідеали гідності, свободи, здійснює свій внесок в спільну справу. Алея зростатиме протягом багатьох років, потребуватиме піклування внаслідок зміни сезонів, тому пам'ятник буде живим у міському просторі. Взаємодія людей сприятиме активізації громадськості, перетворюючи пам'ятку на активне місце контактів. Люди відчуватимуть необхідність догляду за живою міською алеєю і це означатиме турботу про збереження пам'яті про революційні події 2013–2014 рр. Прогулянка меморіалом під кронами дерев з його ранами, вузлами пам'яті, навіюватиме спогади. Алея стане живим меморіалом перемоги для живих і пам'ятником для полеглих.

У проєкті № АКО512 (Ігор Цариковський, Олександр Карпов, Ксенія Федотова, Олег Глоба та Георгій Кравець, Київ, Україна), відзначеному другою премією, використані сучасні технології та засоби впливу на сприйняття людини. За рахунок синтезу лазерних, 3D технологій, музики й ергономічної організації простору в центрі Києва створюється меморіальна зона, яка залучає мешканців та гостей міста до вечірньої ритуальної традиції (повертаючи їх у вирішальні історичні моменти), яка відбувається згідно з запропонованим сце-

Виставка конкурсних проєктів на Майдані Незалежності, червень 2015 р.

нарієм. Тут звучить і гімн Євросоюзу, і «Пливе кача», і гімн України. Цю пропозицію вже можна започаткувати і робити, приміром, на річницю трагічних подій революції.

Третя премія поділена між двома командами зі США. Проектом № 000001-3 (Міріам Гусевич, Джей Кабріель, Скот Акер, Кевін Аная, Джемеп Барік, Лаурдес Ескобар) вздовж вулиць Інститутської та Грушевського запропоновано кластер яскравих зірок, які позначають місця мучеництва, а прямі лінії з'єднують їх в сузір'я. Фосфорна поверхня люмінесцентних кульок, встановлених в бруківку, акумулює денне світло й віддає його вночі. На думку журі, це дуже сильна концепція, яка привертає увагу до трагедії Майдану. Біла імла може бути як проявом усамітнення, так і інтегрованим втручанням.

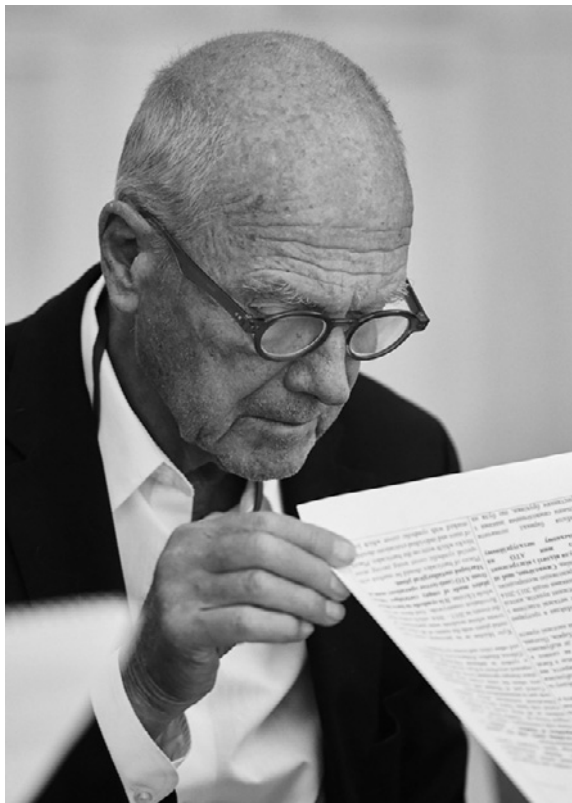
Проектом № 111706 (Марта Кульчицька, Лаурель Макшеррі) запропоновано відтворення географії революційних подій Майдану шляхом поєднання білих мармурових плит і мощення з білої мармурової бруківки, що назавжди буде присутньою в тканині міста, на вулицях і тротуарах. Від Михайлівської площі, через Майдан Незалежності, вздовж вулиць Інститутської та Грушевського без зайвої патетики запропоновано створення «меморіальної стежки», яка буде підґрунтям для майбутніх суспільних актів вшанування пам'яті полеглих.

Одним із членів журі конкурсу був Ігор Кульчицький, представник гро-

мадської організації «Родина Героїв Небесної Сотні», батько якого поліг під час зіткнень на Майдані 18.02.2014. «Я не архітектор і під час розгляду конкурсних робіт намагався дивитися на всі проекти зі сторони громадської організації, яку я представляю, зі сторони батьків та родичів загиблих, що було надзвичайно складно. Проте завдяки досвідченому швейцарському архітектору (Карлу Фінгерхугу. — *Н. К.-П.*), який очолював журі, ми працювали швидко і компетентно. Розглядали та обговорювали абсолютно всі подані на конкурс роботи», — зазначає Ігор Кульчицький. За його словами, італійцем (перша премія у другій номінації. — *Н. К.-П.*) найкраще вдалося висловити свою ідею, яка полягає у тому, що життя продовжується і люди мають не просто пам'ятати історію, а й докладати зусиль задля розквіту країни. «Мені сподобалася в цій роботі саме концепція. Звісно, не хочеться бачити у центрі Києва цвинтар. Задум чогось живого, європейського, де є ідея життя, а не страху чи смерті — це саме те, що хотілося бачити. Тут є нагадування про те, що відбулося. Концепція у вигляді персоніфікації змусить людей, які прийдуть на Алею Героїв Небесної Сотні подумати про те, що вони роблять, чим керуються. Її завдання — пронизувати організм людей, викликаючи розуміння того, що потрібно щось робити, аби дерева на алеї росли і вся країна росла і розквітала. Можливо, це в якійсь мірі моя особиста думка, проте на цьому місці не має бути страшно, не має бути величезних монументів і шин. Ідея життя, а не смерті, це — основне, що мені сподобалося у роботі, що перемогла». На його думку, у даному проєкті важливою є пропозиція щодо остаточного перетворення Алеї Героїв Небесної Сотні на пішохідну зону. Адже ні обмежувачі вказівники, ані міліція не зупинять рух машин по Інститутській. Тільки шляхом принципової зміни ландшафту можливе перетворення Алеї на пішохідну зону [8].

У *третій номінації*, якою передбачалося переосмислення радянського спадку, було відзначено роботи, автори яких сконцентрувалися на заповненні ідеологічної порожнечі *колишнього Музею Леніна* (виразної й лаконічної будівлі, архітектурної пам'ятки) новими активностями й змістами, а також на ландшафтному благоустрої прилеглої території. Проєктів, поданих у цій номінації, було небагато; після відсіву у зв'язку з невідповідністю формату їх залишилося чотири, серед яких журі розподілило три премії.

Перша премія — проєкт № 121212-1 (Антон Олійник, Андрій Шуляр, Марія Пахомова, Сергій Ферлей, Олена Орап, Олексій Пахомов, Дмитро Спесівцев, Денис Матвієнко та Юрій Ігнатенко, Київ, Україна). Цією концепцією Український Дім на Європейській площі усвідомлюється як місце, де Україна зустрічається з Європою, як місце для різних соціальних активностей, багато з яких народжені Революцією Гідності. Докорінно переосмислюється Європейська площа, яка має стати громадським простором, що пропонує вдосталь

*Карл Фінгерхут
(Carl Fingerhut),
голова журі*

подій та соціального досвіду. Запропоновано зробити наскрізний прохід крізь будівлю, що поєднає Європейську площу з Володимирською гіркою. Навколо Українського Дому виділяється п'ять функціональних зон, передбачається благоустрій паркових схилів, реорганізація дорожнього руху. Ретельно опрацьована внутрішня функціональна програма оновленого Дому, програма подій, фінансова модель та модель управління. Концепт орієнтований на створення міжнародного культурного центру з низкою унікальних соціальних активностей багатьох людей, незалежно від віку, зацікавлень, соціального статусу чи фізичного стану.

Друга премія — проєкт № 00С888 (Кам Фай Тай, Аліна Валькарке, Еліан Білон, Пекін, Китай). Тут передбачено створення громадського місця, центру збереження й розвитку української культури на міжнародному та місцевому рівнях. Громадська зона, де перевага надається пішоходам, позначається

бруківкою різних відтінків; кола, що хвилеподібно розходяться по землі від Європейської площі у напрямку Українського дому, символізують єдність України і людей, що відстоювали свободу і гідність. На даху будівлі завбачається панорамна платформа з дисплейними панелями, а всередині — гнучка система рухомих стін, за допомогою якої можна створювати різноманітні конфігурації й обшири відповідно до нагальних потреб.

Третя премія — проєкт № ОКА111 (Олег Глоба, Олександр Карпов, Київ, Україна). Цією концепцією простір Українського дому поділяється на дві принципові зони — меморіальну, яка віддзеркалює події Революції Гідності (перший поверх, атриумний простір) та виставково-експозиційну (третій та четвертий поверхи). На експлуатованій покрівлі розташовуються оглядові майданчики з виносними кафе, перголами, телескопами для огляду панорами міста.

Важливим результатом по *четвертій номінації* — *Музей Майдану* є той факт, що переважна більшість авторів проєктів розглядала як найбільш влучне місце для майбутнього Музею Майдану ділянку на Алеї Героїв Небесної Сотні (Інститутська), 3–5. Водночас кілька концептів, пов'язаних із номінаціями I та III, містять переосмислення частини простору Українського дому та підземного простору торговельного центру «Глобус» у якості Музею Майдану.

Оцінюючи запропоновані ідеї, журі надало перевагу тим, в яких проявлено тактичне ставлення до міського середовища, активно задіяно рельєф ділянки й запропоновано сценарій розгортання музейної експозиції із застосуванням сучасних мультимедійних технологій. Першої та другої премії присуджено не було, третьою відзначено дві роботи: № 092001 (Оана Міхаела, Дублін, Ірландія) та № 040783 (Філіп Пішік, Москва, Росія).

Концептом № 092001 поєднуються дві функції — музею та меморіалу. Підземний музей можна помітити тільки через нахилений бокс, що виринає з під землі як вхід до музею. Сценарій музею спрямований на пробудження розуміння й співчуття, а не подання фактів в хронологічній послідовності.

Рух починається зі входу у темний бокс на підвищенні, потім відвідувачі докладають зусиль, щоб пройти лабіринт і досягти освітленого простору, Тихого саду, де переживають катарсис. Далі можна піднятися на дах музею, звідки розкривається панорама, або спуститися сходами, які супроводжує вода, що прямує до Майдану Незалежності. Очищувальна сила води є влучним тлом для спомину й шанування пам'яті полеглих. Важкі бетонні плити, розташовані на сітці 7 x 7 м «випливають» на безмежній водній поверхні над музеєм. Висхідні колони, пофарбовані в яскраво червоний колір, символізують полеглих героїв, які «тримають» головні цінності, які виборював Майдан. Журі відмітило якість запропонованого архітектурного рішення, в якому патетичність поєднується з лаконічністю та сильним афективним навантаженням.

Пропозиції притаманне доволі обережне ставлення до міського середовища з врахуванням перепаду рівня проектованої ділянки та підземного розташування частини приміщень. Відзначено також опрацювання програми музейного сценарію та використання технологій.

Автор концепту № 040783 мовою пластики передає боротьбу людей за свободу країни. Музей постає з двох частин: поля трави з кам'яними глибами, які начебто як живі люди тримають прапор України, та підземного виставкового простору. Обидві частини з'єднуються «колодязями пам'яті», що «дивляться» з-під землі на національний прапор України. Кожен «колодязь» обладнаний LED-світильниками для нічного підсвічування прапора. Під прапором, в центрі меморіалу, знаходиться «вічний вогонь», який горить всередині чорної шини, символу Майдану. Навколо вогню — коло з бруківки, одного з елементів «народної зброї».

Висновки дослідження. Конкурс, що відбувся, був скоріш за все, «чемпіонатом» ідей, концептів, а не конкуренцією проектів, за якими можна розпочинати будівельні роботи. Конкурс став важливою складовою масштабних дій з «переформатування» України, започаткованих Майданом й спрямованих на розгортання й відтворення у часі нових відносин між людьми. Масштабні трансформації, що сталися у суспільстві, потребують відповідних просторових змін, в яких мають віддзеркалюватися процеси оновлення соціальних відносин. Це є новим викликом для архітекторів та дизайнерів.

Здобутки конкурсу потребують уреальнення у певних практичних заходах, які дадуть конкретні, відчутні людьми, результати. Однак, перш, ніж розглядати цей аспект, потрібно осягнути суть новітніх викликів. По-перше, отримано цікаві концептуальні пропозиції, які потрібно всебічно обговорювати. При цьому слід враховувати, що багато громадян взагалі не мають досвіду відповідальної роботи на рівні прийняття рішень, не вміють розбиратися у графічних зображеннях й текстах-поясненнях до них. Нерозуміння породжує хвилі непорозуміння, невдоволення, розчарування, негативного розголосу. Тому необхідна велика просвітницька діяльність у вигляді зрозумілих коментарів й обміну думками по кожній з конкурсних робіт.

По-друге, необхідно подолати низку складних проблем, притаманних нашому суспільству, на що, вочевидь, знадобиться час. Йдеться про *звільнення від архетипів радянської свідомості*. Для деяких професіоналів (переважно старшого покоління), які звикли працювати лише з державними особами, котрі одноосібно приймали рішення, непосильним виявилось усвідомлення того, що ситуація в країні насправді змінилася, оскільки громада долучилася до рівня прийняття рішень. Прикладом цього в історії конкурсу «Територія Гідності» залишились «чорний» піар, розгорнутий деякими з наших співвітчизників ще до

завершення роботи журі, з судовими позовами до організаторів. Головні інструменти «чорних промоутерів» — фальшування процесу проведення й результатів конкурсу, зневажання багатомісячної напруженої роботи громади, зрив публічних презентацій премійованих проєктів за участю авторських колективів.

В дійсності за всім цим негативом стоять агресивні промо-акції власних творчих доробок. Пристрасне бажання кожного митця бачити свій твір втіленим у міському просторі є зрозумілим і цілком природним, однак до чого силується громада? Наприклад, народний художник України А. Куц різними засобами наполягає на завершенні втілення на Майдані саме його твору, оскільки у 2001 році була встановлена тільки колона Незалежності й скульптура засновників Києва. Автор всіляко домагається відтворення галереї й музею державності, а також встановлення праворуч, симетрично до композиції і засновників Києва, пам'ятника «Героям Революції Гідності та Небесній Сотні». А. Куц, який з роздратуванням сприймає премійовані конкурсні роботи, так пояснює власну ідею пам'ятника: «Сама Україна тримає і проривається через страшне збройне оточення. І наші хлопці, ця Небесна Сотня летить до Бога, летить у небо. Для чого там дерева на Майдані? Для того, щоб люди не могли зібратися? Для того, щоб картинка... коли знімають майдан і люди зібрались, ховалась в деревах і щоб людей не було видно?» [9].

Варто зазначити, що об'ємно-просторова композиція А. Куца — цілком фахове рішення, яке, однак, найбільш відповідає імперській ідеології. Якби цей доробок постав за радянської доби, без сумніву, став би надбанням історії архітектури за влучне втілення ідеї розбудови «соціалістичної України». В галереї радянської державності зручно би розміщувалися й при потребі легко замінювалися фігури партійних та державних керівників. На бульварі Шевченка, там, де стояв пам'ятник Леніну, А. Куц бачить лише свою скульптуру Івана Степановича Мазепи, зроблену 2009 р. для встановлення зовсім на іншому місці, на площі Слави. Ось такий секонд-хенд, без врахування суті доленосних для України подій, що сталися 2013–2014 рр., нав'язується народові України, який з кровопролитними боями, з великими людськими втратами торує власний шлях до іншого, вільного й гідного майбуття.

Інший народний художник України А. Гайдамака у владних кабінетах, у засобах масової інформації ще до оголошення конкурсу розпочав наполягати на реалізації свого проєкту меморіалу Небесної сотні зі скульптурами ангелів авторської роботи, тиражованими з пам'ятника, що вже стоїть в Прип'яті в пам'ять про Чорнобильську трагедію. Митець, подаючи пропозицію встановлення на Майдані чотирьох ангелів та мощення як власне «ноу-хау» (позначення місць, де полягли герої Небесної сотні, різними видами бруківки з підсвічуванням присутнє також в низці конкурсних пропозицій інших авторських

колективів), не замислюється: чи доречно одним й тим самим символом («ангелом, що сурмить», хоч і виконаним у різних кольорах), позначати дві принципово відмінні в історії України події: Чорнобильську трагедію і Революцію Гідності?

Співкоординатор Ради Києва з урбаністики Григорій Мельничук влучно зазначив, що «доля результатів конкурсу, їх втілення — поки що під великим питанням, але очевидно, що завдяки конкурсу місто вберегло від ще одного монументального меморіалу, який би ніколи не знесли. Відкритий міжнародний конкурс, де могли брати участь не лише архітектори — тобто конкурс на ідеї (!) — став символом перемоги гідності й толерантності над тим самим совком, втіленим в кулуарних домовленостях і спробах нав'язати власну думку. Іноземні учасники і багато українських команд дякували організаторам за можливість взяти участь у конкурсі, тоді як кілька «зубрів» радянського і пострадянського монументального мистецтва завалювали оргкомітет скаргами та позовами, а на публічних презентаціях відверто ображали переможців. Питання навіть не в тому, що «зубри» пропонували чергові символи монументальної пропаганди. Кожен має право на своє бачення. Але вони відчайдушно чинили опір відкритості й не були готові змагатися на рівних (роботи адже оцінювали анонімно!) з іноземцями та молоддю. Численність ж іноземців серед переможців — підсумок ефекту «замилених» очей, коли людям, що знаходяться всередині ситуації, складно подивитися на неї з боку і запропонувати оптимальне рішення. Тоді як незацікавлені іноземці бачать всю картину неупереджено й чітко» [10].

Революція Гідності починалася з Євромайдану — з прагнення народу України увійти до європейської й світової спільноти. Революція Гідності стала подією не лише всеукраїнського, але й міжнародного масштабу. Саме ця засаднича умова й покладалася в програму Конкурсу. Кількість міжнародних учасників (і переможців серед них) засвідчила, що Україна стала цікавою, що за Україною вболіває весь світ. *Активна участь іноземців у конкурсі* — це ілюстрація їх дієвої підтримки тих високих громадських ідеалів, за які полягли герої Небесної Сотні й виборюють зараз українські воїни на полях війни. Перші обговорення з іноземними авторами премійованих проектів показали, наскільки глибоко наші колеги з інших країн через своє серце пропустили й пропускають всі буремні події в Україні.

Конкурс підняв Україну на якісно новий рівень, дав можливість вийти за межі радянських канонів й одразу, без гаяння часу, вирішувати проблему оновлення міського простору й увічнення пам'яті героїв Небесної Сотні на сучасному рівні з залученням новітніх підходів, технологій, матеріалів. І наші співвітчизники, й іноземці працювали над конкурсом три місяці на волонтерсь-

ких засадах (попри високу вартість одного дня роботи фахівця!), адже оплата праці нікому не передбачалася, а кількість премій завжди обмежена. Варто підкреслити, що конкурс відбувався на засадах анонімності, тільки після визначення журі робіт-переможців розкривалися конверти з іменами авторів.

Зараз викристалізовується бачення іншої ролі архітекторів у сучасній Україні як творців суспільних програм, адвокатів, стратегів майбутнього. Від фахівців очікується створення, перш за все, зручних та гнучких життєвих просторів (а не лише художніх авторських форм); розробка зрозумілих громадянам і від їх імені програм і концепцій розвитку міст; представлення, захист й допомога при втіленні їх у життя. Це дуже важливе явище у зміні психологічних стереотипів містян щодо можливостей впливу на покращення життєвого середовища.

У нашому сьогоденні маємо низку актуальних проблем й викликів, обумовлених як героїчними подіями Майдану, так і бойовими діями на Сході України, що йменуються антитерористичною операцією (АТО), а насправді є російсько-українською війною XXI століття. Все більш затребуваними будуть соціальні практики «зцілення» (через єднання людей, що продемонстрував Майдан). Криза підштовхує всіх до прийняття нової парадигми сприйняття світу, до інших цінностей — цінностей взаємодії людей, єдності, взаємної турботи й опікування.

Конкурс можна розглядати як *результат роботи величезної соціальної лабораторії*, яку останні півтора року Україна являє собою Україна. Громадяни водночас є авторами й учасниками експерименту з усвідомлення та побудови себе як суспільного «тіла», котре дієво розвиває не тільки спроможність рухатись, але й запускає в дію «колективний розум». «Майдан — це саме те місце, де всі громадяни мали змогу приєднатися до рівня причин. Спільна координація, взаємопідтримка, навіть при відсутності чітких цілей попереду, маючи тільки фактори стимулу позаду — все ж таки змогли пробудити природну інтегральну силу, яка рушила історичний процес. Вона надавала сил, забидала страх та невпевненість. Потрапляєш туди й відчуваєш себе комфортно, як в дитинстві, навіть з незнайомими людьми. Коли потім йдеш додому, то сумуєш за тим відчуттям. <...> Інновація моменту була в тому, що люди, невдоволені діями влади, маючи до неї конкретні претензії як первинну мотивацію, прийшли на Майдан та почали будувати там Місто. На спроби влади зруйнувати майбутнє, люди відповіли актом творення альтернативного буття. Нова архітектура майдану Незалежності вибудовувала нову архітектуру смислів, відносин в суспільстві. Це й є справжнім творчим актом, первинною матерією творіння. Справжнім мистецтвом. Можна було побачити як за кілька днів з'явилося нове місто в центрі міста, в центрі країни, в центрі Європи.

Місто Майдан мало чітку самоорганізацію, власні структури самозабезпечення, освіти та мистецькі акції. Спільна кухня з чергуванням сотень волонтерів, відкритий університет з публічними лекціями, кінопокази, концерти, художні перформанси — все те, що має культурний центр або музей сучасного мистецтва у цивілізованому суспільстві. Але головне, звичайно, — відкрита громадська активність, рівність, постійний творчий акт громадського життя.

В сучасному багатоваріантному, мережевому світі майже зникли якісні ієрархії мистецтва, кількість візуально виразних вражень на вулицях, в рекламі перевищує звичайні, побутові. <...> В цьому світі, кожен хто може об'єднати й підняти людей до рівня причини їх існування, та програми майбутнього, кожен, хто виконує таку функцію, є унікальним, є художником. Все інше — зникне із колективної пам'яті як сезонна колекція магазинів одягу, яких, до речі було дуже багато на майдані Незалежності, та жоден з них не постраждав.

Кожна людина бачила й транслювала майдан своїм унікальним відчуттям. Фотографії, відео, дехто малював, писав, соціальні медіа, youtube-трансляції, вільна громадська журналістика в соціальних мережах, коментування, — все це створило величезний багатовимірний медіа-калейдоскоп виразних образів. <...> Зміни повинні розповзатися в суспільстві мов мережа. Постійний, сталий розвиток та плекання тих принципів колективного зусилля, взаємодопомоги, можливості генерувати розум натовпу, який сьогодні широко вивчається багатьма соціальними психологами з усього світу — ось що дійсно може вплинути на системні зміни в цих непростих умовах з багатьма невідомими. <...> Ми не можемо перекладати відповідальність за свій розвиток виключно на функціонерів та представників влади. Змінились часи, люди. Саме збір колективного синергетичного бачення ситуації має стати головним інструментом художника нової України, а його громадянська позиція — основною рушійною силою» [11]. Україна потребує іншого устрою, інших інституцій, законів, яких би дійсно дотримувалися всі громадяни. Ідеальним підсумком Майдану може бути є лише та ситуація, за якої країні Майдан більше не знадобиться [12].

Майдан започаткував *злам радянських правил та канонів буття* й розбудову інших, людських, орієнтованих на людину, на розвиток її особистості. Найбільш помітні зрушення маємо в царині організації масових заходів, яким за радянських часів надавалося особливе значення. В масштабних, грандіозних дійствах, що організовувалися під орудою визнаних «генералів» від культури до офіційних свят, втілювалася відповідна ідеологія, напрямок, формувався смак суспільства. Все це проявляється й дотепер, оскільки спрацьовує закладена сугестивна емоційна складова. Емоції, які довгий час засобами візуального мистецтва й ідеологічної пропаганди насаджувалися на людей, поступово вкорінювалися й ставали їх власними.

Від часу Революції Гідності змінилися запити громадян щодо масових сценічних дійств, які потребують зовсім інших форм. На часі опрацювання іншої культури, яка, зрештою, єднає суспільство і до якої слід залучати й привчати громадян. Ми вже маємо започатковану за останній рік нову практику масштабних подій на Майдані Незалежності, на Михайлівській і Софійській площах, які не можна вважати ні концертом, ні акціями. Можливо, це новий синкретичний жанр, в якому формується нова естетика вшанування пам'яті, відзначення визначних подій. Відбувається пошук нових форм, людських, чесних, які б сприймалися кожною людиною серцем й викликали в ній зрозумілі, світлі, добрі відчуття. Перший досвід (з застосуванням новітніх матеріалів, технологій, світла, звука) дизайнерської фокус-групи (в яку входять українські митці, художники, архітектори, політологи, дизайнери), очолюваної Сергієм Проскурнею, надає позитивні зразки зміни ідей та канонів. Серед таких прикладів — вшанування пам'яті героїв Небесної Сотні у лютому 2015 р. Цю мистецьку роботу з променями, музикою і співом наживо, яка народжує сильні емоції, можна вважати м'якою перемогою нової ідеї, появою нового канону вшанування.

Потім було ще кілька подій, зокрема й святкування Дня Незалежності 24.08.2015. У рік, коли ще йдуть бойові дії, це відзначення було вельми аскетичним, «камуфляжним», без зайвої патетики. Наочно відчувалося, що Україна дійсно відновлюється як держава зі своєю ідеологією, з усвідомленням нових цінностей, з повагою до прапора, герба, гімну. Увечері в цей день Майдан зібрав багато людей на концерт симфонічної музики у виконанні оркестру «I, Culture Orchestra» під орудою Кирила Карабиця. Концерт був подарунком від польських колег, оскільки всі видатки взяло на себе Міністерство культури Польщі. Якщо повернутися до концепту першої премії з номінації 1, то цей прецедент можна розглядати як реалізацію пропозиції про надання кожною з країн світу, які підтримують Україну, на один сезон в рік своїх відомих артистів, які гратимуть в громадському просторі Майдану на благодійних засадах. Таким чином, маємо позитивний досвід дизайнерського творення нових образів, візуальних метафор, атмосфери об'єднання глядачів в спільний соціальний простір, співголосний з відчуттям тої єдності, яка створювалася в Києві на Майдані Незалежності й на багатьох майданах України.

У галузі архітектури спостерігається перехід від засад радянського містобудування (з утаємниченими від громадян генпланами міст), до принципів урбаністичного, людиноцентричного розвитку поселень як екосистем, що постійно змінюються. Провідними світовими тенденціями на сьогодні є налагодження відкритого діалогу міста й містян, збільшення кількості пішоходів (що є ознакою успішного міста), скорочення кількості автівок та повернення природи в міста. Всі ці засади вповні віддзеркалені в концептах конкурсу «Тери-

торія Гідності». Практичність, реалістичність всіх подальших дій залежить від постійної комунікації (взаємозв'язку, взаємодії) між владою, громадою, бізнесом та професіоналами. Цей аспект є принциповим для нашої ситуації, оскільки всі проблеми вирішуються між людьми, а на міських територіях узгоджені рішення лише виконуються. Головне, це — злагоджена комунікація між усіма дієвцями. «Від нас залежить, чи залишиться цей конкурс на папері, або ж втілиться у життя. Треба тиснути на керівників міста та країни, щоб вони проявили політичну волю. Тобто оголошення переможців конкурсу — не кінець історії, а тільки початок», — зазначає Владислава Осьмак [13].

Архітектурний конкурс, який вперше в Україні було проведено на засадах дієвої участі громади, прозорості, публічності, вільного доступу до інформації — це початок великого шляху нашої країни до свого оновлення, це перші сімдесят гектарів території Гідності, це започаткування великого проекту «Оновлена Україна». Територією Гідності має постати вся Україна й у новій якості гідно увійти у світове співтовариство.

1. *Мамфорд А.* Що таке місто [Текст] / А. Мамфорд // *Анатомія міста* : Київ. Урбаністичні студії. — К. : Смолоскип, 2012. — С. 10–14.

2. *Посацький Б.* Простір міста і міська культура (на зламі ХХ–ХХІ ст.) [Текст] / Богдан Посацький. — Львів : Вид. НУ «Львівська політехніка», 2007. — 208 с.

3. *Касьянов Г.* Україна 1991–2007 : Нариси новітньої історії [Текст] / Г. Касьянов. — К. : Наш час, 2008. — 432 с.

4. Міжнародний відкритий конкурс на концепцію оновленого громадського простору центрально-го ядра міста Києва з меморіалізацією подій Революції Гідності. Конкурсне завдання: <http://www.terradignitas.kga.gov.ua>.

5. *Площадь Независимости: прощай, любимая, больше не встретимся...* [Текст] // *Архитектура и престиж*. — 2001. — № 1. — С. 14–15.

6. *Худяков Ю.* Вперёд, в «светлое прошлое» [Текст] / Юрий Худяков // *Архитектура и престиж*. — 2001. — № 3. — С. 13–16.

7. *Кондель-Пермінова Н.* Конкурс «Майдан '2014/Територія Гідності»: Новий формат публічних обговорень [Текст] / Наталія Кондель-Пермінова // *Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини* : зб. наук. пр. / ППСМ НАМ України. — К. : Фенікс, 2014. — Вип. 10. — С. 122–142.

8. *Кульчицький Ігор:* «Ідея життя, а не смерті — це основне, що мені сподобалось у концепції, запропонованій італійським колективом» [Текст]. — <http://kga.gov.ua/rss/1092-igor-kulchitskij-ideya-zhittya-a-ne-smerti-tse-osnovne-shcho-meni-spodobalos-u-kontseptsiji-zaproponovanij-italijskim-kolektivom>

9. Міська адміністрація презентувала остаточні результати конкурсу «Територія гідності» [Текст]. — <http://tsn.ua/video/video-novini/miska-administraciya-prezentovala-ostatocni-rezultati-konkursu-teritoriya-gidnosti.html?type=1551>

10. Мельничук Г. Конкурс на лучший Киев: как соревновательный подход побеждает коррупцию и бюрократию [Текст]. — <http://opinion.platfor.ma/konkurs-goroda/>.

11. Голдаковський Влад. Историчний момент [Текст]. — <http://vladgoldakovskiy.blogspot.com>

12. Казарин П. Каким должен быть идеальный итог Майдана [Текст]. — <http://glavcom.ua/articles/31862.html>

13. Объявление победителей конкурса «Территория Достоинства» — не конец истории, а только начало [Текст]. — <http://www.istochnik.info/obshchestvo/item/3734-ob-yavlenie-pobeditelej-konkursa-territoriya-dostoinstva-ne-konets-istorii-a-tolko-nachalo-ekspert.html>

Кондель-Перминова Наталія. Міжнародний конкурс «TERRA DIGNITAS»: Перезавантаження архітектури й дизайну в Україні

Розглядаються соціально-культурні запити суспільства, нові соціальні практики, народжені Революцією Гідності 2013/2014 рр., опрацьовані в рамках нового формату громадських обговорень. Розкривається смисловий конфлікт між новим значенням та реальним станом Майдану Незалежності в Києві й прилеглих до нього просторів. Досліджується процес трансформації суспільної свідомості й публічної зміни парадигми під час другого етапу обговорень: від ідеї всеукраїнського конкурсу на пам'ятник до Міжнародного відкритого конкурсу «TERRA DIGNITAS». Здійснено аналіз премійованих конкурсних робіт, зафіксовано злам радянських правил та канонів буття, що обумовлює «перезавантаження» сутності діяльності архітекторів і дизайнерів. Від фахівців, як творців суспільних програм, стратегій майбутнього, очікується формування зрозумілих громадянам і від їх імені програм і концепцій розвитку життєвого середовища.

Ключові слова: Революція Гідності, архітектурний конкурс, громадські обговорення, концепції, простір, середовище.

Кондель-Перминова Наталія. Международный конкурс «TERRA DIGNITAS»: Перегрузка архитектуры и дизайна в Украине

Рассматриваются социально-культурные запросы общества, новые социальные практики, рожденные революцией Достоинства 2013/2014 гг., проработанные в рамках нового формата общественных обсуждений. Раскрывается смысловой конфликт между новым значением и реальным положением Майдана Независимости в Киеве и прилегающих к нему пространств. Исследуется процесс трансформации общественного сознания и смена парадигмы во время второго этапа обсуждений: от идеи всеукраинского конкурса на памятник к Международному открытому конкурсу «TERRA DIGNITAS». Проанализированы премированные конкурсные работы, зафиксирован слом советских правил и канонов, обуславливающий «перезагрузку» смыслов архитектурной и дизайнерской деятельности. От специалистов, как создателей общественных программ, стратегов будущего, ожидается формирование понятных гражданам и от их имени программ и концепций развития жизненной среды.

Ключевые слова: Революция Достоинства, архитектурный конкурс, общественные обсуждения, концепции, пространство, среда.

Kondel-Perminova Nataly, PhD. International competition «TERRA DIGNITAS»: Restart of architecture and design in Ukraine

The article considers social and cultural needs of society, new social practices born with Revolution of Dignity in 2013/2014, worked out in new format of public discussions. The publication reveals semantic conflict between new values

and present state of the Independence Square in Kiev and adjacent spaces. The process of transformation of public consciousness and changes in social paradigm studied in the second stage of the debate: From the idea of nationwide monument contest to the open International competition «TERRA DIGNITAS». During analysis awarded projects there fixed breaking of the rules and canons of Soviet life, due to «reset» in senses of architecture and design activities. From professionals, as creators of social programs, future strategists, expected shaping of understandable to citizens programs and concepts of development in living environment.

Keywords: Revolution of Dignity, architectural competition, public discussion, concepts, space, environment.